

Huono seura tartuttaa

Kun kolme vuotta sitten hyppäsin päätoimittajan tehtäviin, mieleeni palautui yksi ensimmäisistä opeista kaavoituksen ja yhdyskuntasuunnittelun suhteesta. *“İtle yatan bitle kalkar”*, sanoi turkkilaisentyinen mentorini lapsuutensa sananlaskua mukaillen – joka nukkuu koirien kanssa, nousee täiden kanssa. Seura tartuttaa.

Ensimmäinen huoleni päätoimittajana oli, miten journalismi on alaan tarttunut ja sitä muuttanut. Totuuden jälkeinen aika oli jo noussut keskusteluihin, mutta yhdyskuntasuunnittelun ammattikunta tuntui sulautuvan retorisiin käytäntöihin saumattomasti noin kymmenen vuoden viiveellä. Ongelma on eri kuin tutkijanroolissani, jossa pääpaino on ymmärtää, onko kaavoitus näissä keskusteluissa koira vai täi.

Nyt päätoimittajuuskauden päättyessä tuntuu luontevalta kirjoittaa pääkirjoitukseen jonkinlainen välitilinpäätös, tai tutkijaystävällisemmin ilmaistuna ehkä paremminkin väliraportti. Tilejähän ei täällä ammatillisen vapaaehtoismedian reunalla pahemmin ole, kun selvitys- ja raportti-Suomen tietotarve on kyllästetty liukkaammilla kirjoittajilla. Tutkijan siviiliammattissa vielä odotellaan nousuvettä ja reilun kaupan tutkimuksen rantautumista.

Tasapainoilu tutkijan ja journalistin roolien välillä ei ole mutkatonta. Eroja on lukuisia: Journalisti seuraa tapahtumaa, tutkija analysoi toiminnan rakennetta. Tutkija ei kysy, kuka voitti, vaan mikä muuttui. Journalisti elää nopeudesta ja lähes aina päihittää tutkijan, joka tarvitsee aikaa. Journalistille ymmärrettävyys syntyy tiivistämisestä, tutkijalle kyvystä erottaa käsitteet.

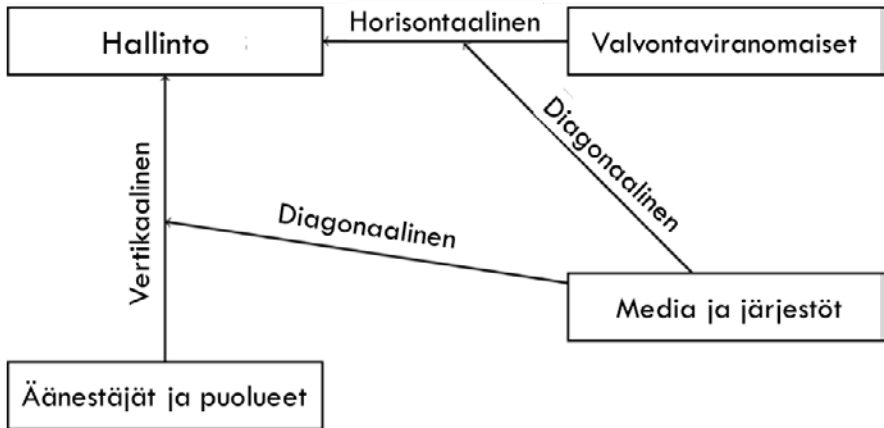
Onkin tärkeää tunnistaa, mitä Journalisti-lehti kertoo journalisteista. Lehden julkaisema kartta pääkaupunkiseudulla asuvista journalisteista on tässä suhteessa paljastava (Haapalainen, 2022). Se osoittaa, että journalistinen ammattikunta ei jakaudu tasaisesti kaupungin yli, vaan keskittyy poikkeuksellisen tiiviisti kantakaupunkiin – ja erityisesti Kallion kaltaisille alueille. Kartta muistuttaa siitä, että julkinen keskustelu syntyy aina jossakin. Se syntyy ympäristössä, jonka arki, palvelut, liikenneyhteydet ja sosiaalinen rakenne ovat konkreettisesti olemassa. Kun kokemusmaailma keskittyy, myös havaintokenttä helposti keskittyy.

Koirista kiinnostunut kirjoittaa koirajournalismia ja autoista kiinnostunut autojournalismia. Kaupunkijournalisti sen sijaan kirjoittaa aina Kalliosta, paitsi jos halutaan esikaupunkinäkemys, jolloin kohteena on Pakila tai Mäntynen. Ja kas, toimittajiahan niillä nurkilla riittää. Jos kiinnostavan artikkelin kirjoittaja olisi ollut astetta enemmän tutkija, kysymys vaikutuksista olisi esitetty aineistolle, ei kaupunkitoimituksen esihenkilölle tai paikallislehden päätoimittajalle.

Tutkijoilla tilanne on samankaltainen: lähiöistä kiinnostunut tutkii lähiöitä ja kahviloista kiinnostunut kahviloita. Ero tutkijan ja journalistin välillä pitäisi kuitenkin olla tuotetun tiedon yleistettävyydessä, edustavuudessa ja selitysvoimassa. Tuskin millään muulla kuin kaupunkitutkimuksen alalla olisi mahdollista, että tilastollisesti tarkasteltu ylin kymmenys aineistosta toimisi koko ilmiön kuvaajana. Siitä huolimatta kaupunkitutkija puhuu usein Kalliosta tai laajemmin kantakaupungista, vaikka sekä otantana että edustavuutena osumatarkkuus on heikko. Ehkä näin on siksi, että myös toimittaja, päättävä ja influensseri puhuvat samasta paikasta. Päivälehtien ja poliittisten pamflettien vihreä kaupunki alkaa muistuttaa enemmän valikoitunutta tarinaa kuin kaupungin kokonaiskuva.

Nykytilanteessa lehtiartikkeleiden käyttämä kieli on ammattitutkijan näkökulmasta usein piinallisen väljä: muualta lainattuja käsitteitä käytetään ennen kuin niitä on sisäistetty. Kaupunkitoimitusten maailmankuva vaikuttaa muuntuneen, ja kaupunkiaiheiset teemasivut muistuttavat autosivujen näennäisen objektiivisia vertailuja. Tutkijoiden kasvavana pelkona on, että somesta lehteen päätyvästä teemasta haastattelua pyytää joku tosielämän Philomena Cunk. Uutiskynnys näyttää muotoutuneen sellaiseksi, ettei otsikoiden takaa löytyvä sisältö aina vahvista mielikuvaa mediasta vallan vahtikoirona.

Median tärkeä rooli on vallankäytön legitimitietin turvaajana. Jos vastuullisuus (*accountability*) ymmärretään sanatarkasti tilivelvollisuutena – eikä pelkkänä poliittiseen etiikkaan verhottuna hyvän hallinnon retoriikkana – löytyy myös journalismille tarkkaan määriteltävissä oleva paikka. Tilivel-

KUVA 1 Vallankäytön seuranta jaettuna vertikaaliseen, horisontaaliseen ja diagonaaliseen ulottuvuuteen.

vollisuus voidaan jäsentää kolmeen ulottuvuuteen (kuva 1): vertikaaliseen, horisontaaliseen ja diagonaaliseen vallankäytön seurantaan (Lührmann ym., 2020).

Vertikaalisessa vastuullisuudessa kansalaiset käyttävät valtaa vaalien ja edustuksellisen järjestelmän kautta. Horisontaalinen vastuullisuus perustuu julkisten instituutioiden keskinäiseen valvontaan, jossa hallinnon eri haarat tarkkailevat ja rajoittavat toistensa toimintaa. Diagonaalinen eli sosiaalinen vastuullisuus puolestaan kuvaa mekanismeja, joissa hallinnon ulkopuoliset toimijat – kuten media ja kansalaisjärjestöt – tuovat epäkohtia julkisuuteen ja pakottavat viranomaisia vastaamaan toiminnastaan.

Kun printtimedia kamppailee asemastaan sosiaalisen median paineessa, ammattilehtien rooli paradoksaalisesti korostuu. Yhteiskunnallisesti merkittävimmät avaukset jäävät yhä useammin pienilevikkisten julkaisujen varaan. Kun Suomi putosi akateemisen vapauden vertailussa 38 sijaa, valtamedia vaikenä, mutta Yliopisto-lehti raportoi asiasta. Tämä ei ole vain resurssiky-symys vaan agendavalinta.

Perinteisen printtimedian sisäinen uudistuminen näyttää keskittyvän siihen, onko otsikointi luokiteltavissa klikkiotsikoksi – ja miksi ei. Näennäisen dilemmansa ratkaisu olisi kuitenkin yksinkertainen. Klikkiotsikkoa ei lopulta tee otsikko vaan se, mitä otsikon takaa löytyy. Sisällöllinen köyhyys ei korjaannu retorilla itseruoskinnalla. Tässä tutkijoiden ja ammatinharjoitajien, joiden työtä ohjaa argumentoinnin tarkkuus ja käsitteellinen vastuu, pitäisi kaiken järjen mukaan olla vahvemmalla kuin median formaattipaineissa uupuvien toimitusten.

Jos ajatellaan esimerkiksi tänä keväänä eduskuntaan etenevää Alueidenkäyttölakia, medianäkyvyys on ollut koko valmistelun ajan vaatimatonta. Yle on maininnut uudistuksen kaksitoista kertaa ja Helsingin Sanomat kahdeksan kertaa, joista kaksi mainintaa liittyi mielipidekirjoituksiin. Kun tätä vertaa median rooliin demokratian tilaa monitoroivana toimijana, huomio kohdistuu valikoivuuteen: pääosin tuulivoimaan keskittynyt uutisointi on jättänyt tunnistamatta laissa ehdotetut laajat järjestelmätason muutokset.

Edellisellä lausuntokierroksella kesällä 2025 hallituksen esityksen luonnoksessa todettiin, että ”alueidenkäyttölain nimike muutettaisiin laiksi kaavojen toteuttamisesta”. Sisällöllisesti perustavaa laatua olevaa nimenmuuttoa lievennettiin lisäämällä, että ”voimassa olevaan alueidenkäyttölakiin nähden säännökset säilyisivät pääosin ennallaan”.

Muutokset eivät kuitenkaan ole vähäisiä. Viime vuosikymmeninä systemaattisesti rakennettu osallistumis- ja oikeusturva-arkkitehtuuri on murenemassa useasta suunnasta samanaikaisesti. Yhtenäinen maankäytön suunnittelujärjestelmä pilkotaan neljään erilliseen lakiin ilman, että niiden yhteisvaikutuksia on arvioitu kokonaisuutena.

Osallistumisen muodollinen retoriikka säilyy, mutta sen käytännöllinen vaikuttavuus heikkenee: kuulemisvaiheita yhdistetään, kaavoituskatsaus poistetaan, tiedottamisvelvoitteita vähennetään ja valitusoikeutta kavennetaan. Maakuntakaavan ohjausvaikutus heikkenee, ELY-keskusten oikaisukehotus poistuu ja kaavahierarkian sisäinen laillisuusvalvonta kevenee juuri tilanteessa, jossa järjestelmä hajautuu rinnakkaisiin prosesseihin.

Samanaikaisesti kaavoitusvaltaa siirretään kahteen suuntaan: yksityisille maanomistajille ja valtakunnalliseen sopimusohjaukseen kaupunkiseutujen yhteistyön ja turvallisuusperustelujen nimissä. Tuloksena on kaksisuuntainen vallansiirto, jossa kuntalaisen asema heikkenee molemmissa suunnissa. Osallistuminen irrotetaan oikeusturvasta, ja strateginen priorisointi siirtyy tasoille, jotka eivät ole suoraan demokraattisesti valittuja.

Näennäisesti järjestelmä säilyy ennallaan. Sen legitimitietin perusta, läheisyysperiaate ja kumulatiivinen julkinen harkinta kaventuvat kuitenkin rakenteellisesti. Juuri tällaisissa tilanteissa median tehtävä ei ole vain raportoida yksittäisiä konflikteja, vaan toimia hallinnon ulkopuolisena valvontakanavana. Se voi kompensoida institutionaalisen valvonnan puutteita ja tasapainottaa suunnittelujärjestelmän tiedollista epäsymmetriaa – jos se siihen kykenee.

Median vaikuttavuus suunnittelun vastuullisuudessa – siis tilivelvollisuudesta – ilmenee neljällä tavalla (Jacobs & Schillemans, 2016). Ensinnäkin media toimii tiedon välittäjänä ja havainnoijana, joka tuo julkisuuteen kaavoituk-

seen, maankäytön suunnitteluun ja rakentamispäätöksiin liittyviä ongelmia. Toiseksi media voi toimia katalysaattorina muodolliselle vastuulle: julkinen huomio voi laukaista valvontatoimia, poliittista reagointia tai hallinnollisia tarkastuksia, joita ei muuten tapahtuisi. Kolmanneksi media toimii yhteiskunnallisena foorumina, jossa erilaiset toimijat – kansalaiset, asiantuntijat, järjestöt ja viranomaiset – voivat esittää argumenttejaan ja arvioida toistensa näkemyksiä. Neljänneksi riippumaton media voi tuottaa ennakoivaa valvontaa: pelkkä kriittisen julkisuuden mahdollisuus ohjaa viranomaisten toimintaa ja lisää läpinäkyvyyden tarvetta.

Median merkitys ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Sen kyky toteuttaa diagonaalista vastuullisuutta riippuu autonomiasta, resursoinnista ja laajemmasta mediaympäristöstä (Lührmann ym., 2020). Paikallisen median heikentyminen voi kaventaa kaavoituksen ja maankäytön valvontaa juuri sillä tasolla, jossa päätöksenteon vaikutukset ovat suurimpia. Uutiskynnyksen valikoivuus voi korostaa näyttäviä konflikteja rutiiniluonteisten mutta vaikutuksiltaan merkittävien päätösten kustannuksella. Lisäksi median omistukselliset ja taloudelliset kytkökset voivat vaarantaa riippumattomuutta ja luoda vinoumia julkiseen keskusteluun.

Median rooli muodostaa näin olennaisen osan yhdyskuntasuunnittelun oikeuttamisen ekosysteemiä. Riippumaton ja toimiva mediaympäristö vahvistaa sekä prosessien läpinäkyvyyttä että tilivelvollisuutta ja tukee sitä kautta myös suunnittelun tuloksellisuuden arviointia. Vastaavasti median heikkeneminen tai vinoutuminen heijastuu suoraan siihen, kuinka vastuullista julkinen valta on ja kuinka läpinäkyvästi suunnittelupäätökset voidaan perustella ja arvioida.

Olavi Uusitalon tuore väitöskirja kertoo kuitenkin, että media on lipsahtanut vallan vahtikoirasta vallan sylikoiraksi. Uusitalon (2026) analyysikohde, jossa kaavoitus on virallisissa dokumenteissaan alkanut käyttää kaatopaikeista nimitystä kierrätyspuisto, on jo sinällään eufemismin ja retoriikan helmi. Nimenmuutos ei ole vian: se on osa sitä, mitä regiimiteoriassa kutsutaan ekologiseksi vallaksi, eli kyvyksi muokata keskustelun pelisääntöjä ja määrittää, millaisin käsittein ilmiöstä ylipäättään voidaan puhua. Uusitalon (2026) analyysin ehkä huolestuttavin havainto on se, että Päijät-Hämeen kaavoituksen regiimi ei rajoittunut viranhaltijoiden ja poliittisten toimijoiden koalitioon, vaan sai mukaansa myös paikallisen median. Kun media alkaa toistaa hankkeen kehystä ilman etäisyyttä, se ei ainoastaan raportoi päätöksenteosta – se osallistuu sen legitimoimiseen.

Vastuu ei enää koske vain perinteistä mediaa. Kun OP-pankki puhuu some-mainonnassaan rakennusliikkeen kaupunkikehitysohjaaja, dosentti

Kostiaisen suulla, on syytä kysyä, missä kohtaa kaupunkisuunnittelun viestikapula on siirtynyt faktapohjaisesta keskustelusta markkinointiin. Kun rakennusteollisuus ja pankkiala liputtavat Carlos Morenon ajatusten puolesta, tilivelvollisuus edellyttää, että myös esitetty haaste otetaan vakavasti. Moreno (2024) muotoilee kuusi ydinihannetta: 1) arvokas elämä, 2) liikkumistarvetta vähentävä työskentely, 3) päivittäisten tarpeiden hoito lyhyinä toimitusketjuina, 4) fyysisen ja henkisen terveyden ylläpito lähiympäristössä, 5) koulutuksen ja kulttuurin tarjonta sekä 6) kyky kukoistaa sopusoinnussa luonnon kanssa ja vahvistaa sen resilienssiä. Runollisina ne ovat vetoavia, mutta mitä ne tarkoittavat suunnittelujärjestelmän tasolla?

Ehkä Morenon (2024) ihanteet voisi sellaisenaan kirjoittaa kaavamääräyksiin, jotta ne säilyisivät myös SOVA-arvioinnin ja laillisuusvalvonnan kriteereinä. Olisivatko ne kuitenkin poliittisesti tilivelvollisuuden tarkoittamassa mielessä vastuullisia lainsäädännöllisesti turvattavia kriteerejä ja kaavamääräyksiksi käännettävissä olevia tavoitteita vai ainoastaan tyhjänpäiväistä tarinointia?

Ainakin nämä ovat tavoitteina täysin eri asioita kuin maankäyttölainsäädännön uudistuksessa korostettu sujuvoittaminen, normien keventäminen ja prosessien nopeuttaminen asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia karsimalla. Tuloksena tästä jälkimmäisestä on ollut muun muassa palveluiden etäännyminen, toimitusketjujen siirtyminen Temuun, ennen näkemätön segregatiouhka ja asumisen laadulla tarkastellen toisen maailmansodan jälkeisen historian huonoin rakennuskanta. Jos emme kykene erottamaan onttoa ihannetta terävästä instrumentista, jää 15 minuutin kaupunki retoriseksi siihen poliittisen populismin maaperään, jossa opportunisti kasvaa.

Anssi Joutsiniemi

Lähteet

- Haapalainen, M.** (2022). *Kalliossa sijaitsee Suomen suurin journalistikeskittymä, Itä-Helsingissä asuu harva. Vaikuttaako asuinpaikka juttujen sisältöihin?* Journalisti, 9/2022. Saatavilla: <https://journalisti.fi/artikkelit/2022/11/kalliossa-sijaitsee-suomen-suurin-journalistikeskittyma-ita-helsingissa-asuu-harva-vaikuttaako-asuinpaikka-juttujen-saltoihiin/>
- Jacobs, S., & Schillemans, T.** (2016). Media and public accountability: typology and exploration. *Policy & Politics*, 44(1), 23-40. <https://doi.org/10.1332/030557315X14431855320366>
- Lührmann, A., Marquardt, K. L., & Mechkova, V.** (2020). Constraining Governments: New Indices of Vertical, Horizontal, and Diagonal Accountability. *American Political Science Review*, 114(3), 811-820. <https://doi.org/10.1017/S0003055420000222>
- Moreno, C.** (2024). *The 15-minute city: A solution for our time*. Polity Press.
- Uusitalo, O.** (2026). "Eikä tässä mitään savuverhoa ole" – seudullisen kierrätyspuiston sijainnin valinta regiimateorian kautta tarkasteltuna. [väitöskirja] Teknillinen tiedekunta: Arkkitehtuuri. Oulun yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202512016992>